

жанровий різновид. Специфіка прози в журналістиці, злиття епічних, ліричних і драматичних елементів у журналістському творі. Поняття журналістського роду. Інформаційний рід та його жанри: замітка, звіт, репортаж, інтерв'ю. Аналітичний рід і його жанри: кореспонденція, стаття, рецензія, огляд. Художньо-публіцистичний рід і його жанри: замальовка, нарис, памфлет, фейлетон, есей. Індивідуальні жанри. Оновлення жанрової системи журналістики	367
Словник молодого журналіста	385
Заголовок	
Масова комунікація	
Інфотенмейт	

РОЗДІЛ СІМНАДЦЯТИЙ

Осмислення проблем журналістики в новітній філософії

<i>«Чотири теорії преси» Ф Сіберта, Т. Петерсона і У. Шрамма: авторитарна, лібертаріанська, соціально відповідальна і комуністична. Доповнення чотирьох теорій моделями для медіа періоду розвитку і демократичної участі. Теорія масових комунікацій Г. М. Маклюена. Типи масової комунікації як рушійні сили в історії людства. Тип суспільної епохи і пануючий у ній ЗМК. Ефірні ЗМК і переворот у суспільній свідомості ХХ століття. Телебачення як повернення людства до епохи усної комунікації. Концепція постіндустріального (інформаційного) суспільства Даніела Белла. Структура населення, інформація та знання як конститутивні ознаки нового суспільства. Надмірність інформації, її дедалі вужча спеціалізація, потреба в інтерпретації інформації та сталість людської свідомості для її сприйняття як ознаки й загрози інформаційного суспільства. Теорія «поля журналістики» П'єра Бурдьє, вплив телебачення на «поле журналістики» – настанова на видовища і розваги, девальвація мислення, монополія журналістів на публічні виступи і цензура журналістів у висловленні думок і коментарів до подій. Боротьба поколінь у журналістиці. Захист молодими журналістами професійної гідності</i>	389
Словник молодого журналіста	427
Жовта преса	
Криза ідентичності мас-медіа	

**Пам'яті моєї дорогої бабусі
й улюбленої шкільної вчительки
Ганни Василівни Михайлиної
(3.11 1908–16.04 2001)**

ПЕРЕДМОВА ДО П'ЯТОГО ВИДАННЯ

Дорогі читачі: учні й колеги!

Перше видання цієї книжки, що вийшло в світ понад десять років тому, і наступні три (у тому числі й одне – російською мовою) розійшлися, що поставило проблему створення наступного видання. Зрозуміло, що воно планувалося як виправлене й доповнене; зрештою, у такий спосіб будувалися й попередні. Але у порівнянні з ними я мушу подати деякі нові пояснення.

У передмові до третього видання я вказав на два найголовніші напрямки доопрацювання попереднього тексту: 1) розширення конспекту до жанру повноцінного підручника і 2) залучення до обґрунтування теоретичних положень численних прикладів з журналістської практики. Сьогодні, підготувавши нове видання, збагачений досвідом роботи в журналістській науці протягом п'ятнадцяти років, я прийшов до несподіваного й для самого себе висновку. Він полягає в тому, що стабільний підручник з журналістики, який би був придатний для використання в усі часи й у будь-якому просторі, навряд чи можливий. Перешкоджають його появі обставини двох типів.

По-перше, це суспільно-політичні обставини, які раз у раз змінюються. Особливо в Україні. Якщо справедливою є думка П'єра Бурдьє, що властивість поля журналістики – безкінечна боротьба за свободу слова, то оволодіння цією свободою і є змістом історичного процесу розвитку медіа. Журналістика як спосіб пізнання суспільством самого себе мусить бути весь час інакшою, щільно припасованою до сучасності, особливостей її політичного життя. Зміни в суспільстві у найширшому значенні цього слова тягнуть за собою зміни в журналістиці, яка це суспільство відображає й пізнає. А вже за журналістикою поспішає і квапиться (іноді й шкутильгаючи) наука про журналістику. Це означає, що вона мусить за визначенням бути еволюційною наукою, яка через (короткі) відрізки часу переглядає свої основні положення й категорії.

По-друге, це технологічні обставини, які так само раз у раз змінюються. Останнім часом припинилися розмови про

науково-технічну революцію; не тому, що вона відійшла в минуле, а тому, що вона стала буденним явищем. Людство вступило у фазу постіндустріального (інформаційного) суспільства, у якому головним товаром і цінністю стали знання, а на роль провідного чинника поступу висунулася особа вченого. І якщо правильною є думка Маршала Маклюєна, що засіб є повідомленням, то й зміна інформаційних технологій вирішальним чином впливає на стан і якість журналістики.

Відтак, я став учасником процесу наздоганяння наукою живої, еволюційної журналістської практики. Як тут не навести ще одне висловлювання: «Теорія, мій друже, сіра, та дерево життя зелене» (Й.-В. Гете). Читачам судити про те, як у цій книзі сіра теорія змагалася із зеленим деревом життя.

Автор

<i>синтаксичний та прагматичний аспекти творчості. Зміст і форма журналістського твору. Аналітико-інтегруюча праця журналіста. Вимоги до роботи з фактом. Процес аналізу причинно-наслідкового зв'язку. Форми аналізу. Чинники змістово-формальної єдності. Редакторська діяльність як творчість</i>	287
Словник молодого журналіста	315
Аркуш авторський	
Ток-шоу	
Купюра	

РОЗДІЛ ЧОТИРНАДЦЯТИЙ

Збирання зовнішньої інформації

<i>Спостереження як метод збирання інформації та його види: відкрите і приховане, включене і невключене. Зовнішнє вивчення і бачення зсередини при методі спостереження. Вивчення документів і джерел як метод збирання інформації. Листи читачів як джерела інформації та робота з ними в редакціях газет. Інтерв'ю як метод збирання інформації. Типи інтерв'ю. Підготовка до інтерв'ю. Правила інтерв'ю</i>	317
Словник молодого журналіста	341
Дайджест	
Лідери думок	
Мас-медіа	

РОЗДІЛ П'ЯТНАДЦЯТИЙ

Виготовлення внутрішньої інформації

<i>Публіцистика як серцевина, стрижень журналістики. Об'єкт і предмет публіцистики. Виявлення проблемної ситуації в публіцистиці. Вимисел у публіцистиці. Головні елементи структури публіцистичного твору: оповідач, публіцистична ідея, публіцистичний конфлікт</i>	345
Словник молодого журналіста	364
Лід	

РОЗДІЛ ШІСТНАДЦЯТИЙ

Загальна жанрологія і журналістика

Поділ літературної творчості на роди. Визначення епосу, лірики й драми. Відношення до них прози, віршів і діалогу. Єдність змісту і форми в родовому поділі. Засади жанрового поділу. Поняття про

і злагоди в суспільстві, усунення перешкод на цьому шляху. Патріотизм як захист інтересів своєї країни і свого народу. Інтернаціоналізм – знайомство читача з світом. Демократизм та його аспекти: орієнтація на народ, доступність за формою і за ціною. Правдивість як адекватність картини світу, створюваної в ЗМІ, реальним життєвим процесам. Оперативність як здатність готувати матеріал та інформувати громадян у стислі терміни 225

Словник молодого журналіста 239

Журнал

Ключові слова

РОЗДІЛ ОДИНАДЦЯТИЙ

Дієвість та ефективність журналістської діяльності

Дієвість як особлива форма результативності, що вимірюється конкретною участю ЗМІ в розв'язанні соціально-економічних, господарчих, культурних тощо завдань і сукупністю прийнятих органами влади заходів за матеріалами виступів журналістів. Ефективність як міра задоволення потреб аудиторії в масовій інформації. Чинники впливовості журналістських матеріалів .. 241

Словник молодого журналіста 258

Прес-реліз

РОЗДІЛ ДВАНАДЦЯТИЙ

Метод журналістики

Загальні уявлення про метод. Загальнофілософські засади методу журналістики. Три провідні типи мислення людини: художній, науковий і практичний. Провідні ознаки практичного мислення. Журналістика як практичне мислення. Типи та специфіка образності в журналістиці. Докази та аргументи в журналістиці. Синтетичний, універсальний характер журналістики 261

Словник молодого журналіста 283

Записник журналіста

Конвергентна редакція

РОЗДІЛ ТРИНАДЦЯТИЙ

Журналістика як творчість

Професійні обов'язки журналіста в справі виготовлення інформації. Умови спеціалізації журналіста. Семантичний,

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

ЖУРНАЛІСТ ЯК СУБ'ЄКТ МАСОВО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Портрет професії журналіста.
Привабливі боки журналістики:
можливість самореалізуватися;
мати творчу за характером роботу;
доносити до людей правду, примножувати
в світі добро, боротися за справедливість;
впливати на формування суспільної свідомості,
громадської думки; спілкуватися з видатними
людьми, прожити цікаве життя; першим опинитися
в гущину подій, досягти глибинний зміст явищ,
причини і наслідки, витлумачувати їх для загалу;
стати знаменитим, мати гарні заробітки,
посідати престижне місце в структурі суспільства.
Труднощі спеціальності: стресовість,
потреба таланту, необхідність безкінечного
самовдосконалення, моральна відповідальність
за кожен журналістський твір,
мистецтво постійного спілкування,
налаштованість на універсальність*

Ви здобули середню освіту і постали перед вибором майбутньої долі. Ви обираєте професію, а відтак і спеціальність у вищій школі, щоб вчитися далі й стати висококласним спеціалістом.

Професія журналіста сьогодні приваблює багатьох молодих людей численними перевагами, широкими можливостями. Серед них як на найважливіші слід вказати на такі.

1. Масово-інформаційна діяльність надає людині широкі можливості самореалізуватися; вона містить у собі елементи цілого ряду привабливих творчих професій, які самі по собі самодостатні й цікаві.

Здійснюючи свою професійну діяльність, журналіст виступає під час інтерв'ю в ролі психолога, він мусить бути гарним комунікатором і вміти «розговорити» співбесідника.

Збираючи інформацію, він повинен виявити неабиякі акторські здібності, зуміти, де це потрібно, залишитися непоміченим, спрацювати у ролі стороннього спостерігача, а в іншому місці зіграти важливу персону, домогтися довіри, схилити співрозмовника на свій бік і обов'язково сподобатися йому, адже тільки за умов цілковитої довіри можливе розкриття інформаційної скрині Пандори, якою, безумовно, є кожна людина.

Спілкуючись щодня з численними співрозмовниками й читацькою аудиторією, журналіст здійснює функції педагога, щонайменше в двох аспектах: по-перше, відкриваючи людям шлях до нових знань, і по-друге, навчаючи їх жити. Він вислуховує й дає корисні поради. У нашому суспільстві журналіст – це не просто професія, а певне звання, її представники наділені великим суспільним авторитетом, до них звертається пересічний громадянин у скрутні моменти свого життя, шукаючи поради й підтримки. Тому в професійній діяльності журналістові часто доводиться здійснювати й лікарські функції.

Макетуючи свіже число газети чи журналу, готуючи до виходу в ефір радіо- чи телепередачу, журналіст виступає в ролі режисера (згадаймо первісне значення цього слова, що прийшло до нас з латини; де «rego» означає «керую»), адже йому доводиться упорядковувати роботу численного колективу, у якому кожен спеціаліст має своє окреме завдання і здійснює притаманну лише йому функцію. Щоправда, таку роботу виконує не кожен

думки. Інформаційна та аналітична моделі журналістики: український вибір	155
Словник молодого журналіста	178
Брифінг	
Новий міжнародний інформаційний і комунікаційний порядок	
Внутрішній глядач	

РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ

Свобода слова і журналістська діяльність

Загальні уявлення про свободу. Діалектика свободи і необхідності. Свобода і пізнавальна діяльність людини. Свобода слова як найважливіше завоювання і гарант демократичного суспільства. Поняття про свободу преси. Свобода преси і партійність. Поняття про цензуру. Засади ліберальної теорії свободи преси та умови її здійснення. Свобода творчості. Свобода слова в законодавствах розвинутих країн та міжнародних правових документах. Конституція України як гарантія свободи преси й журналістської діяльності в нашій країні	181
Словник молодого журналіста	196

Газета

Бритва Оккама

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТИЙ

Загальні та спеціальні функції журналістики

Тлумачення проблеми в сучасній теорії журналістики. Загальні та спеціальні функції. Загальні: інформаційна функція та функція формування громадської думки. Спеціальні функції: організаційна функція, функція «сторожового собаки» (соціальної критики), ідеологічна функція журналістики, культурна функція, розважальна функція журналістики, рекламна функція.....	201
Словник молодого журналіста	221

Критика

Інтернету галактика

РОЗДІЛ ДЕСЯТИЙ

Соціальна позиція журналіста. Засади журналістики

Гуманізм як синтез вимог до журналістської діяльності, розуміння людини як найвищої цінності, забезпечення миру

наукових, професійних, художніх та індивідуальних повідомлень на масову інформацію. Новина та її атрибути. Спонукальність масової інформації. Специфіка інформації в журналістиці (актуальність, оперативність, документалізм, повторюваність тем і неповторність матеріалів). Рівні і форми існування масової інформації. Зовнішній і внутрішній типи інформації	107
Словник молодого журналіста	128
Альманах	
Сократичний діалог	
Ножиць правило	
Мовна компетентність	

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

Журналістика як інформаційний простір

Інформаційний простір – зміст поняття. Інформаційні агентства, специфіка їхньої діяльності. Світові інформаційні агентства. Національні агентства: Національне ІНАУ «Укрінформ». Прес-центри: де відкриваються і яку функцію виконують? Що таке прес-бюро та його функції? Змістові особливості національного інформаційного простору і його парадокси. «Доктрина інформаційної безпеки Російської Федерації» як приклад турботи держави про свій інформаційний простір. Світовий інформаційний простір – формування Колективного Розуму на ґрунті новітніх інформаційних технологій	131
Словник молодого журналіста	153
Памфлет	
«Біла» або позитивна пропаганда	

РОЗДІЛ СЬОМИЙ

Журналістика як галузь суспільно-політичної діяльності

Органи масової інформації як репрезентанти держави, законодавчої чи виконавчої влади, соціальних груп, партій. Інформаційна та агітаційна журналістика. Агітаційна журналістика як ознака тоталітарного суспільства. Інформація як інститут управління суспільством, забезпечення його дієздатності й здоров'я. Терміни «засоби масової інформації» та «органи масової інформації»: їх зміст і сфери вживання. Управління суспільством за допомогою формування громадської думки. Громадська думка як явище суспільного життя та її найбільш характерні ознаки. Етапи формування громадської думки. Інформація як «будівельний матеріал» для громадської	
--	--

журналіст, а лише редактор, але й рядовий кореспондент, виходячи із своїх професійних завдань, мусить здійснювати велику організаційську роботу: створити навколо себе інформаційну мережу, шукати шляхи доступу до джерел інформації. Крім інформаційного забезпечення своєї діяльності, *самомаркетинг* є важливою умовою його власної праці, служить гарантом успішного становлення й всебічного розвитку здібностей журналіста.

Нарешті, його робота пов'язана з безперервним створенням текстів. Це завершальний етап його діяльності. У даному випадку журналіст виступає в ролі *письменника*. Але від представника цієї вільної професії він різниться тим, що пише завжди, практично щодня, і за будь-яких умов і обставин. Для щоденної газети практично кожен її кореспондент повинен подати 200–250 рядків тексту в номер. Історія журналістики нагромадила багато свідчень про невтомність видатних майстрів пера: наприклад, Улас Михайлович Дорошевич (1864–1922), знаменитий редактор популярної у свій час газети «Русское слово», крім керівництва виданням, виконував величезне авторське навантаження: 64 тисячі рядків на рік, 5300 – на місяць, 175 рядків на день¹. Такий щільний режим і створює головні особливості праці журналіста, у якій на саме написання твору відводиться не так уже й багато часу, а натомість його левову частку займає пошук теми, віднайдення джерел інформації для її висвітлення, ознайомлення з документами й джерелами та ін.

Перелічені аспекти складають парадигму творчої діяльності кожного журналіста. Але слід мати також на увазі, що при збиранні матеріалу йому доводиться здійснювати й самостійні журналістські розслідування. А це передбачає виконання рольових функцій інших (засадничо – будь-яких) професій, не лише перелічених щойно тих, які мають виразну творчу домінанту.

Слід однозначно сказати в підсумку, що журналістика, як ніяка інша сфера, надає індивідові можливість стати *особистістю*, реалізувати себе цілком, виявити усі природні таланти, якими б розмаїтими вони не були.

2. Журналістика приваблює людину можливістю мати творчу за характером роботу. Наскільки важливо для людини за до-

¹ Махонина С. Я. История русской журналистики начала XX века: учебное пособие / С. Я. Махонина. – М.: Флинта: Наука, 2002. – С. 94.

помогою творчості здійснитися в цьому світі, свідчить досвід одного з провідних філософів ХХ століття Миколи Бердяєва (1874–1948), у головних працях якого «Філософія свободи» (1911), «Смисл творчості. Спроба виправдання людини» (1916) та «Філософія вільного духу» (ч. 1–2, 1927–1928) обґрунтовано ідею життєвої, іманентної необхідності для людини реалізувати себе у вільній творчості. Творчість виступає як головна умова опанування людиною свободи, разом з тим свобода є головною умовою здійснення особою творчої діяльності.

Іноді в працях з журналістикознавства можна зустріти думку про те, що журналістика – це й зовсім не творчість, а ремесло, що елемент власне творчості істотно девальвований в масово-інформаційній діяльності. З цим навряд чи варто погоджуватися. Адже, зрештою, й ремесло – це специфічна, але все ж таки творчість. Крім того, журналістський твір так само, як і літературний, – наслідок духовної діяльності особи, спосіб оприявлення буття. До журналістської творчості мають застосовуватися усі філософські положення й категорії, що використовуються наукою для осягнення творчості як такої.

А відтак творчість є продовженням світотворення. І журналістика – у тому числі. Розповідаючи про світ навколо нас навіть за допомогою новинарних заміток і некоментованих повідомлень, журналістика, можливо, сама того не помічаючи, спричинює здійснення неявного, перетворює неіснуюче в ранг існуючого. Суспільство володіє природою (фізичною й суспільною) рівно настільки, наскільки знає її. Журналістика і є способом знання і щоденного пізнання довкілля, а відтак вона мусить розглядатися як повноцінна й повноправна творча діяльність людини, за допомогою якої вона (людина) реалізує своє екзистенційне, трансцендентне призначення в цьому світі.

У філософській автобіографії «Самопізнання» (посм. вид. 1949) М. Бердяєв так сформулював тему творчого покликання людини, яку вважав головною для свого життя. «Надзвичайно зухвала думка, – писав він, – що Бог потребує людини, відповіді людини, творчості людини»¹. А трохи вище він твердив: «Творчість

¹ Бердяєв Н. А. Самопознание (Опыт философской автобиографии) / Н. А. Бердяев. – М.: Книга, 1991. – С. 209.

Бібліографія	31
Словник молодого журналіста	52
Репортаж	
Онлайн-публікація	

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

Інфраструктура журналістики

Поняття про інфраструктуру та інфраструктура журналістики. Професійна підготовка журналістів. Перші в світі вищі навчальні заклади, що розпочали підготовку журналістів. Типи журналістської освіти. Школа інструктажного навчання. Школа виховання інформатора. Школа виховання аналітика. Журналістська освіта в Україні та Харкові. Журналістські творчі спілки та об'єднання. Міжнародна Федерація Журналістів. Творча спілка журналістів України. Державні органи з нагляду за здійсненням законодавства в інформаційному просторі. Періодичні видання з журналістики	55
Словник молодого журналіста	80
Коментар	
Медіатизація публічної сфери	

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

Журналістика як система органів масової інформації

Причини бурхливого розвитку мас-медіа в сучасну епоху. Поняття про систему. Типологія журналістики та її засади. Чотири підсистеми журналістики. Взаємодія інформації та комунікації. Стабільність існуючої системи журналістики. Атрибутивні особливості преси, радіомовлення, телебачення та Інтернет-журналістики, переваги кожного типу журналізму перед іншими та їхні вади	83
Словник молодого журналіста	104
Рецензія	
Таблоїд	
Таблоїдизація якісної преси	

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ

Журналістика як масово-інформаційна діяльність

Поняття «масової інформації» в журналістиці. Типологічні концепції соціальної інформації. Перетворення в журналістиці	
---	--